

UMSÖGN

um drög að frumvarpi um breytingu á lögum um Menntasjóð námsmanna nr. 60/2020, með síðari breytingum (námsstyrkir og endurgreiðslur)

Mál nr. S-45/2025

Dags: 05.03.2025

Samband íslenskra námsmanna erlendis (SÍNE) telur tillögurnar vera stórt skref í átt að því sem stúdentar hafa talað fyrir frá því að frumvarp að lögum um Menntasjóð námsmanna var fyrst til umræðu 2019. Það er gleðilegt að sjá vilja stjórnvalda til þess að styrkja fyrirkomulag námsstuðnings og skýrt er að tekið hefur verið tillit til áherslna stúdentahreyfingarinnar. Þó er enn langt í land að Menntasjóður námsmanna standist samanburð við námslánakerfi hinna Norðurlandanna.

Styrkjafyrirkomulag

SÍNE fagnar því framfaraskrefi sem lagt er til í **2.gr.** frumvarpsdraganna, það er að lántaki fái 20% niðurfellingu í lok hvernar annar og 10% að auki ef námi er lokið skv. 1.mgr. 14.gr. laganna. Þessi tillaga færir kerfið nær norska kerfinu, sem íslenski sjóðurinn byggir á. Menntun nýtist samfélaginu óháð því hvort námi ljúki með gráðu og því rétt að námsstyrkur sé veittur fyrir loknar einingar. Breytingin eykur einnig fyrirsjáanleika og kemur betur til móts við þær mismunandi aðstæður stúdenta sem geta valdið því að námi sé ekki lokið innan tímamarka.

SÍNE vill þó ítreka þrennt varðandi námsstyrkinn sem hefur komið fram í okkar kröfum:

1. Að heildarnámsstyrkurinn verði 40% (25% í lok annar + 15% við lok náms),
2. Að lán sé veitt vegna þreyttra eininga og
3. Að niðurfelling við námslok sé ekki háð því hvenær námi lýkur.

Menntasjóður námsmanna byggir á norska lánasjóðnum (n. Lånekassen) og stúdentahreyfingin hefur kallað eftir því að íslensk stjórnvöld gangi jafn langt og Noregur í

stuðningi til náms. Þessar tillögur byggja allar á fyrirkomulagi norska sjóðsins. (1) myndi hækka hlutfall námsstyrks til jafns við Noreg. (2) eykur fjárhagsöryggi stúdenta á meðan námi stendur. Framlagðar breytingar eru grundvöllur þess að gera það mögulegt, þ.e. að stúdentar fái niðurfellingu fyrir loknum einingum en geti þó fengið lán (án niðurfellingar) fyrir þeim einingum sem þeir ljúka ekki, t.d. vegna falls. (3) eykur hvata til þess að ljúka námi. Rökin fyrir nýju kerfi voru að hvetja stúdentana til að ljúka námi fyrr, en hvatafyrirkomulagið virkar ekki sem skyldi í núverandi mynd. Ef stúdent sér ekki fram á að ljúka námi á tilsettum tíma – og fá þ.a.l. ekki niðurfellingu – dregur núverandi fyrirkomulag úr hvatanum til þess að ljúka námi. Mörg dæmi eru um að stúdentar fái vinnu á lokametrum náms og fresti skilum á lokaritgerðum og/eða einstaka áföngum og taki því ekki “loka skrefið” í átt að gráðu. Þessi breyting myndi auka hvatann til að ljúka ókláruðum einingum.

Vaxtafyrirkomulag

SÍNE telur skynsamlegt að litið verði til þriggja ára vegins meðaltals við ákvörðun vaxta, líkt og kemur fram í **4.–5. gr.** frumvarpsdraganna. Breytingin eykur fyrirsjáanleika fyrir bæði greiðendur og sjóðinn sjálfan. Íslenskt vaxtaumhverfi tekur snörpum breytingum og hefur núverandi fyrirkomulag því sérlega slæm áhrif á þá lántaka sem ekki geta valið tekjutengdar afborganir. Með upptöku meðaltalsins er bæði verið að jafna vaxtaþróun yfir tíma og koma í veg fyrir að vextir námslána taki óeðlilegt gildi sökum þess að þeir eru ákvarðaðir með punktmælingu í lok mánaðar, líkt og nú er gert. SÍNE vonast þó til að stjórnvöld séu tilbúin að ganga lengra í átt að auknum fyrirsjáanleika og lækka **vaxtaþak** lánanna. Ljóst er að á meðan vaxtaþakið er jafn hátt og raun ber vitni veitir það greiðendum ekki raunverulega vörn fyrir íslensku vaxtaumhverfi.

Þá vill SÍNE leggja sérstaka áherslu á að **vaxtaálag vegna affalla** verði afnumið. SÍNE telur að kostnaður sem sjóðurinn verður fyrir vegna affalla verði hluti af framlagi ríkissjóðs rétt eins og styrkir og tilfallandi ívilnanir hverju sinni (sbr. 34. gr. laga 60/2020). Með fyrirkomulagi eins og því sem er nú til staðar er kostnaði vegna affalla alfarið velt yfir á aðra greiðendur sjóðsins sem standa í skilum af sínum lánum. Erfitt er fyrir sjóðinn að spá fyrir um afföll og þar með verður sjóðurinn annaðhvort að leggja óeðlilega hátt álag öllum stundum eða illfyrirsjáanlegt álag sem breytist árlega til að ná markmiðum um fjárhagslega sjálfbærni. Væri seinni aðferðin farin hefði það líklega í för með sér að vaxtaálagið hækkaði í slæmu efnahagsástandi, þegar greiðendur eiga erfitt með að standa undir greiðslum.

Endurgreiðslur

6. gr frumvarpsdraganna leggur til að endurgreiðslur hefjist 18 mánuðum eftir námslok í stað 12 mánaða líkt og nú er. Þó þetta sé skref í rétta átt þá hefur stúdentahreyfingin talað fyrir því að endurgreiðslur hefjist 24 mánuðum eftir námslok. Í tíð Lánasjóðs íslenskra námsmanna (LÍN) hófust endurgreiðslur tveimur árum eftir lok náms og gafst lántökum þannig svigrúm til að feta sig eftir nám. Í kjölfar námsloka taka við nýir vinnustaðir, oft ný búseta eða aðrar stórar breytingar sem fela í sér fjárhagslega óvissu, skuldsetningu og útgjöld sem kunna að vera ófyrirsjáanleg þegar nám eða lántaka hófst. Þá hefur efnahagsástand hverju sinni mikil áhrif á möguleika fólks eftir nám.

Þá er jákvætt skref að ekki aðeins þeir sem eru með tekjutengd lán geti fengið að borga af einu í einu, líkt og kemur fram í **7.gr.** frumvarpsdraganna. SÍNE vill þó nota tækifærið og hamra á því að gengið verði lengra og fallið verði frá því að aðeins þeim sem ljúka námi fyrir 35 ára aldur bjóðist tekjutenging (sbr. 1.mgr. 21.gr laga 60/2020). Þessi ströngu aldursskilyrði hafa mismunað lántökum á grundvelli aldurs, efnahagsstöðu og kyns, sem er á skjön við markmið sjóðsins um að staða fólks skuli ekki hafa áhrif á tækifæri þeirra til náms Breytingin mun stuðla að félagslegum hreyfanleika með því að koma betur til móts við mismunandi aðstæður stúdenta og jafna tækifæri til náms.

Að lokum lýsir SÍNE yfir almennri ánægju með framlagðar tillögur, enda skref í rétta átt og greinilegt að tekið hefur verið tillit til áherslna stúdentahreyfingarinnar. SÍNE vill þó ítreka að ef Ísland ætlar að standast samanburð við hin Norðurlöndin þarf að stíga skrefið til fulls. Við óskum því eftir að meðfram frumvarpinu verði lögð fram skýr tímalína fyrir heildarendurskoðun og að sú vinna sé unnin í nánú samstarfi við fulltrúa stúdentahreyfingarinnar.

Fyrir hönd Sambands íslenskra námsmanna erlendis,

Nanna Hermannsdóttir
Lánasjóðsfulltrúi

Þórdís Dröfn Andrésdóttir
Forseti